

korszerű nevelő-Széchenyi-portréra milyen nagy szükségünk volna, azt – úgy vélem – nem kell részletesebben bizonygatnom.) S e kutatóknak ezután már nélkülözhetetlen közikönyve lesz ez a kitűnő, jól informáló, világosan eligazító katalógus.

MÉSZÁROS ISTVÁN

A LENGYEL OKTATÁSI-NEVELÉSI RENDSZER HELYZETE ÉS FEJLŐDÉSÉNEK TÁVLATAI

Szerte a világon, a szocialista, kapitalista és fejlődő országokban egyaránt munkálatok indultak meg az iskolarendszernek a tudományos-műszaki forradalom következményeinek és követelményeinek megfelelő korszerűsítésére. Az utolsó harminc év során a gazdaságilag, társadalmilag, politikailag és demográfiailag rendkívül fejlődő Lengyelországban is felismerték ennek szükségességét. Ezért a Lengyel Egyesült Munkáspárt Politikai Bizottságának kezdeményezése alapján 1971 januárjában a Művelődésügyi Minisztérium Szakértői Bizottságot hozott létre a *Lengyel Népköztársaság oktatási helyzetéről szóló beszámoló kidolgozására*. Elnökévé Jan *Szczepański* professzort nevezték ki. A Bizottság 24 tagból állott: a tudomány különböző területeit képviselő tudósokból, tanárokból, közéleti személyiségekből és gazdasági szakemberekből. A szakértők két feladatot kaptak. Először: az oktatás és nevelés jelenlegi lengyel rendszerének értékelése és javaslat készítése annak fejlesztésére. Másodszor az ország népgazdasági, demográfiai és kulturális fejlődésének bekövetkezett változásai ismeretében, a képzési rendszer perspektivikus modelljének kidolgozása, jövőbeni feladatainak meghatározása, a terv, illetve egyes variánsai kivitelezéséhez szükséges anyagi feltételek kimutatásával.

A fenti feladatok megoldásához a Bizottság tagjain kívül több mint kétszáz szakembert vontak be a munkába. Ez a kollektíva a következő munkát végezte:

1/ Elemezte és értékelte a valamennyi Lengyelországban működő képzési rendszert, beleértve az iskoláskor előtti nevelést és a diploma megszerzése utáni képzést.

2/ Megvitatta az ország fejlődésének további útjait a társadalmi, gazdasági kulturális élet területén az évszázad végéig.

3/ Kidolgozta az oktatási rendszer fejlesztésének vázlatait.

A Bizottságnak ez a munkája olyan lengyel képzési formák keresésére irányult, amelyek teljesen biztosítanák a nemzeti célok megvalósítását, és kielégítenék a magas fejlettségi fokon álló szocialista társadalom szükségleteit;

4/ Figyelemmel kísérte a világ fejlett országaiban az oktatási rendszer tanulmányozásával kapcsolatos tájékoztatási-módszertani munkát, a különböző országok oktatási reformterveit, nemzeti és nemzetközi szakértői bizottságok jelentéseit az oktatás területéről, az iskolaügy fejlődésének prognózisait.

A Szakértői Bizottság kilenc tagú (társadalmi munkában dolgozó) elnöksége két éves tevékenysége alatt két kiadványt tett közzé: „A Lengyel Népköztársaság oktatási helyzetéről szóló beszámoló alaptételei és tézisei” (1973. február), és „Beszámoló az oktatás helyzetéről a Lengyel Népköztársaságban” (1973. május).

Az 1945-ös nehéz kezdés ellenére, amely nemcsak a károkból, a káderek és a felszerelés elvesztéséből adódott, hanem abból is, hogy a megszállók majdnem minden oktatási intézmény normális működését felfüggesztették Lengyelországban, a képzési rendszer nagy eredményeket ért el. Napjainkban a rendszeres képzés a különböző iskolatípusokban és művelődési intézményekben a lakosságnak több mint 25%-át fogja át. A nappali 8 osztályos általános iskolákban a tanárok száma az 1946-os 66 660-ról 1970-re 211 500-ra nőtt; a tudományos-pedagógiai dolgozók száma a felsőoktatási intézményekben az 1947/48. tanévi 8300-ról az 1970/71-es tanévre 31 300-ra emelkedett. 1950–1970 között az általános iskolák részére 63 700 új osztályhelyiséget adtak át, 14 200-at a szakiskolák, a szak- és általános középiskolák részére. A képzési rendszer működési feltételeiben jelentős változást hozott az „Ezer iskola a lengyel állam ezeréves jubileumára” társadalmi mozgalom.

Az 1946–1971 közti időszakban 11 millió 129 ezer tanuló végezte el az általános iskolát, az általános középiskolát 1 millió 463 ezer, a szakiskolát és e fokozat egyéb iskoláit 2 millió 025 ezer, a felsőoktatási intézményekben 670 ezer szakember végzett. Ugyanebben az időszakban a felsőoktatási intézmények száma a háború előtti 32-ről 1970-ig 85-re nőtt, a hallgatók száma pedig majdnem meghatszorozódott.

Az 1973–1975-ös évek előkészületül szolgáltak az iskolareform bevezetéséhez. A közoktatás tökéletesítésének programja az iskolarendszer valamennyi fokára vonatkozik. 1973-ban 30 195 különböző típusú óvodai intézmény működött (önálló óvodák, óvodai tagozat az általános iskolák mellett, a Gyermekbarát Szövetség óvodai intézménye, az előkészítő óvodai központok a 6 éves gyermek részére és a falusi megőrző otthonok), 6932 városban és 23 273 vidéken, 1 millió 026 ezer 344 gyermekkel.

Ugyanezekben a tanévekben az általános iskolákat 4 millió 634 ezer tanuló látogatta. Ezek közül 2 millió 306 ezer városokban és 2 millió 328 ezer falun tanult. A tanulók száma 207 ezerrel csökkent az előző évekhez képest, a demográfiai visszaesés következtében. 1973 óta az Oktatás- és Nevelésügyi Minisztérium rendeletére körzeti iskolák létesültek. Ezek egyesítik a falun az óvodákat, az általános iskolákat, a szakmunkásképző és mezőgazdasági iskolákat, az általánosan képző középiskolákat és a szakközépiskolákat. 1973-ban 723, 1974/75-ben már 1226 községi körzeti iskola működött.

Az utóbbi években növekszik az általánosan képző középiskolákba felvett tanulók száma annak ellenére, hogy az általános iskolát kevesebben hagyják el. Az 1971/72-ben felvettek száma 123 ezer 660 volt, míg 1973/74-ben 131 ezer 325. A városi fiatalok számaránya nagyobb a falusiakénál. Növekszik a munkás-paraszt fiatalok száma.

Az oktatómunka megjavítására nagyobb mértékben vezették be a laboratóriumi foglalkozásokat. Az új tanterv 1973/74-ben négyféle tagozatos osztályokat vezetett be: 1/ alapismeretek, 2/ matematika, 3/ humán tudományok a filológiával és 4/ biológia-kémia tagozattal. Létesítettek testnevelési tagozatos osztályokat is. Nyolcvankét iskolában 394 nyelvi tagozat működött. A matematika tagozatos osztályok száma eléri az összes osztályok 25%-át.

Az érettségi írásbeli a matematikából és a lengyel nyelvből kötelező, a fakultatív tárgyak között a jelölt választhatja az idegen nyelvek valamelyikét, a történelmet, a társadalomtudományi propedeutikát, a biológiát, a földrajzot, a fizikát, a kémiát, a csillagászatot, a műszaki nevelést, a képzőművészeti nevelést, a zenei nevelést vagy a katonai előképzést. Az érettségi formája lehet a szóbeli vizsga helyett egy értekezés elkészítése a tanév folyamán, amelyet a tanulónak meg kell védenie.

A szakképzés 2–3 éves szakmunkásképző iskolában, 4 éves szakközépiskolákban, 4- vagy 5 éves technikumokban és a gimnáziumi érettségi után 1–2 évi szakiskolai tanulmányok folyamán történhetik. Az eddigi 601 mesterség helyett 200 lesz, ebből 78 esik a szakmunkásképzésre és 122 a szakközépiskolákra. 1976. szeptember 1-től 50 kiválasztott iskolában megkezdték 14 szakma tantervének kikísérletezését is.

1973/74-ben a Lengyel Népköztársaságban 625 gyógypedagógiai általános iskola működött. 89 600 tanulóval és 140 gyógypedagógiai középiskola 15 100 tanulóval. Körülbelül 21 ezer szellemi fogyatékos gyermeket neveltek. Voltak olyan iskolák, ahol a normál osztályok mellett tanultak a gyógypedagógiai oktatásra szoruló tanulók.

A felnőttek általános és középiskolai oktatása igen jelentős. Ezeknek az iskoláknak száma egyre nő. Ezt a Minisztertanács 1974. február 1-i rendelete is szorgalmazta. Megvalósítási formái lehetnek: a vállalaton belüli szervezés, szakmai tanfolyamok a vállalaton kívül, gyakorlati foglalkozás. Az 1973/74-es tanévben 642 általános iskola működött a dolgozók számára 54 700 tanulóval, és 302 liceum 122 700 tanulóval, valamint 51 levelező gimnázium 45 700 tanulóval.

Az oktatásügyre háruló nagy feladatok megfelelő ellátása végett nagy gondot fordítanak a tanárok továbbképzésére. A tanárok továbbképzésébe 10 év alatt 160 ezer hallgatót kell bevonní. Az 1973/74-es években 40 ezer pedagógus vett részt továbbképzésben. A továbbképzés kötelező a 40 évnél fiatalabb férfi és 35 évnél fiatalabb nő tanárok részére. A továbbképzést a Tanárképző Intézet szervezi, egyik formája a Tanári Rádió- és Televízió-egyetem. Ez főképpen a főiskolákon tanulmányokat folytató pedagógusokat segíti, valamint azokat, akiket nem vontak be a továbbképzésbe. A tanári rádiós és televíziós előadásokat közli az Oktatás és Nevelés című havonként megjelenő folyóirat is.

Az iskolareform kidolgozására hivatott Szakértő Bizottság megállapította, hogy az elért eredmények ellenére *hiányosságok* is vannak. Nagy a lemorzsolódás különösen az általános iskolákban, amelyekben 1945–1965 között kb. 2,5 millió tanuló nem fejezte be tanulmányait. Komoly aggodalomra ad okot az osztályismétlés mértéke, amely az utóbbi években az általános iskolákban megközelítette a 6%-ot, az általánosan képző közép- és szakiskolákban a 8–9%-ot. Viszonylagosan nagy volt a lemorzsolódás a felső- oktatási intézményekben is, ahol az első év után a hallgatók több mint 20%-a maradt ki, az I. évfolyamra felvetteknek összesen 30%-a pedig nem jutott el az államvizsgáig.

A Szakértő Bizottság bírálóat tárgyává tette a *tanterveket*. A tantervek folytonosan növekvő túlterhelése következtében, különösen az általános iskola felső osztályaiban és a középiskolákban, paradox jelenségek mutatkoztak. Az iskola, miközben az ismeretek lehetőleg minél nagyobb mennyiségét igyekszik nyújtani a tanulóknak, a valóságban egyre kevesebbet ad. Emellett a tantervek nem tartalmazzak olyan, a közösségi társadalom tagjai számára fontos ismereteket, mint a társadalmi és családi viszonyok, az egyén életének megszervezése, a szabadidő racionális kihasználása stb.

A bizottság elemezte a jelenlegi képzési rendszer *gazdaságosságát* is. Kiderült, hogy ez a rendszer kevésbé gazdaságos, minthogy a tanulóifjúság túl hosszú ideig marad távol a termelő munkától, előnyben részesíti a költségesebb képzési formákat és a szűk szakterületek tanulmányozását. Ebben a rendszerben nem elég széles a diploma megszerzése utáni kötelező ciklikus átminősítéssel foglalkozó intézményhálózat, amely nélkülözhetetlen a munka termelékenységének rendszeres fokozásához a népgazdaság különböző ágazataiban.

A Szakértő Bizottság leszögezte, hogy a *lengyel oktatási rendszer fejlődésének új irányt kell vennie, mert jelenlegi formájában nem biztosítja az ország távlati fejlődési terveivel kapcsolatos feladatok végrehajtását*. A feladatok méreteit és jelentőségét bizonyítja az is, hogy a XX. és XXI. század fordulóján Lengyelországban legalább 2 millió felső fokú végzettséggel rendelkező szakemberre lesz szükség (ma az ilyen szakemberek száma 650 ezer körül van). Emellett a szakembereknek magas képzettséggel kell rendelkezniök, amely lehetővé teszi a tudomány és technika új eredményeinek elérését és serkenti haladásukat.

Az oktatásügy fejlesztésének tervezetét két vonatkozásban dolgozták ki: a perspektivikus terveket jelenleg 1990-ig, és az ötéves terveket 1976–1980-ig. Ezeket a tudományos hipotéziseken alapuló demográfiai és az ország várható gazdasági-társadalmi prognózisa alapján készítették el. Ez a munkálat az „*Oktatás és nevelés fejlődésének előirányzata*”.

A nemzeti nevelési rendszerre vonatkozó kutató munkát a Minisztérium, a főiskolák és az Akadémia Intézete irányítja. A munkálatok első szakasza 1975-ig terjedt. Ki kell dolgozni a szocialista oktatás és nevelés, a permanens nevelés tervezetét. A második szakaszban 1978-ig el kell készíteni a tanterveket, a tankönyveket és a tanári kézikönyveket, valamint a tanárképzés elveit. A harmadik szakasz 1985-ig az oktatási-nevelési rendszer tökéletesítése és prognózis 2000-ig.

A Szakértői Bizottság hosszas megfontolás után az *oktatási-nevelésügyi reform négy változatát dolgozta ki*, amelyek közül a lengyel szejm 1973. október 13.-án a II/a. variánst fogadta el.

Az I/a. variáns szerint Lengyelországban a jelenleg fenálló iskolastruktúra keretei között tennék általánossá a középiskolai oktatást. Eszerint változatlanul meghagyják az általános iskolák, az általánosan képző középiskolák, a szakiskolák és főiskolák jelenlegi szervezeti formáit, csak annak lehetőségét irányozzák elő, hogy középiskolai szintű tanulmányokat kezdhet minden olyan tanuló, aki ehhez megfelelő igényekkel és képességekkel rendelkezik.

Az I/b. variáns a jelenlegi iskolarendszer olyan értelmű módosítását jelenti, hogy a 12-osztályos iskola keretei között bevezetik az általános középfokú oktatást. Az általánosan képző középiskolák a fiatalok 50%-át, a szakközépiskolák 20%-át vennék fel, míg 25% a hároméves alapfokú szakiskolákat végezné, 5% pedig megfelelő gyógypedagógiai iskolákat.

A II/b. variáns kilátásba helyezte, hogy a 11-osztályos általános iskola szintjén teszik általánossá a középiskolai oktatást. A bizottság tagjainak többsége ezt a variánst tartotta optimálisnak, egyben reálisnak, amely az iskolarendszer reformja első szakaszának végén, azaz 1980 körül bevezethető. A lengyel szejm azonban a II/a. variánst fogadta el.

A II/a. variáns javasolja a középiskolai oktatásnak a 10-osztályos iskola szintjén általánossá tételét. Ez a variáns akkor valósítható meg, ha az összes társadalmi osztályokat és rétegeket képviselő szülők elő tudják készíteni a gyermeket az iskolára, ezzel megfelelő szókészletet nyújtanak nekik, ösztönzőleg hatnak egész intellektuális fejlődésükre, egyszóval, betöltik gyermekeik első tanítóinak funkcióit. Az összes tanerők főiskolai végzettséggel rendelkeznek, és ezzel az iskola magas színvonalú eredményeket képes elérni. Mindehhez szükséges lenne az óvodai gondozás formáinak általános tétele.

A reform megvalósításához az előkészületek 1974-ben indultak meg. Jelenleg már bevezették az új óvodai tanterveket, a 10-osztályos általános iskola 1–3. osztályaiban az új tantervek az 1978/79-es tanévben kerülnek bevezetésre. Ezt követően 1980-tól kezdődik a 4–10. osztályos tantervek bevezetése, amelyeknek teljes megvalósítása 1986 júniusában ér véget.

Az óvodai nevelés. Az oktatási reform először lép túl az iskolán, és öleli fel az óvodai nevelés területét is. Szükséges minden gyermek számára biztosítani – tekintet nélkül arra, hogy milyen környezetből származik – az egyenlő indulást, az egyenlő esélyt már a tanulás megkezdésének pillanatában. A munka két irányban halad. Az egyik, biztosítani *valamennyi 6 éves korú gyermek számára* tehát egy évvel az iskolai tanulmányok megkezdése előtt, az óvodai gondozást. A kezdeményezett eljárások másik iránya az

óvodai foglalkozások *új tantervének* kidolgozása, amely figyelembe veszi a lengyel nyelv és a matematika tanításának elemeit. Ennek a tantervnek tervezete már elkészült, és a gyakorlati megvalósítása előtt jelenleg kísérletileg kipróbálják több kijelölt helyen.

A hatévesek számára jelenleg az óvodai nevelés néhány formája áll rendelkezésre. A legértékesebb ezek közül a teljes gondozású és nevelési tantervű óvoda, egész éven keresztül működik heti 48–66 óra időtartammal. Ilyen óvodákba jár 685 ezer 3–6 éves korú gyermek. Vannak ezen kívül óvodai részlegek és központok, amelyek hasznos, de nem teljes értékű nevelési formát jelentenek. A legközelebbi évek során azonban szükség lesz rájuk. Az óvodai nevelés valamennyi formája jelenleg több mint 942 500 3–6 éves korú gyermeket ölel fel (ebből 92,7% városban, és 85,1% falun) – köztük 88,9% a hatéves. Az óvodák hálózata még nem tökéletes, ezért szükséges ezek fejlesztésének ütemét meggyorsítani. Tervbe van véve, hogy a legközelebbi két ötéves terv folyamán, tehát 1976–1985 között 235 000 új óvodai helyet kell biztosítani.

Eddig az óvodai férőhelyeket külön épületekben helyezték el. Jelenleg az óvodák megtervezésében egyre gyakrabban mutatkozik az óvodának – megfelelően e funkciójához alkalmazkodva – az iskolaépület egy részében való elhelyezése.

Nem kevésbé fontos kérdés az óvodák részére *a szükséges szakmai képzéssel rendelkező pedagógusszemélyzet* biztosítása. Már jelenleg több mint 3300 állásban lévő óvónő egészíti ki képzettségét. Az óvónőket az óvónőképzők fogják képezni, amelyeket minden vajdaságban nyitnak majd. Ezenkívül a terv szerint az óvodák egy részében a foglalkozásokat olyan pedagógusok fogják vezetni, akik képzéssel rendelkeznek az alsótagozatos I–III. osztályokba való tanításra.

Az alsótagozatos (kezdeti) oktatás. Az óvodából a hétéves gyermek egyenesen a 10 osztályos iskola I. osztályába kerül, és itt kezdi meg képzésének kezdeti szakaszát, amelyet *kezdeti oktatásnak* neveznek. Lényeges jelentőségű újítás, hogy a megreformált iskolában ez egy évvel megrövidült, és így három évre terjedt ki. Ez rendkívül fontos időszak a gyermek életében, és így az alsótagozatos oktatásnak néhány funkciót kell betöltenie, nemcsak gondozó-nevelő, hanem megismerő és jártasságszerzési feladatot is.

Az iskola egyik alapvető feladata lesz tehát a gyermek fejlődéséről való állandó gondoskodás megszervezése, megfelelő tudás és jártasság biztosítása számára. Ezek feltételei a felsőbb osztályokban való további képzésének. Ki kell alakítani az alapvető készségeket is. Nagy fontosságú a gyermeknél a kezűgyesség kifejlesztése, amely minden gyakorlati cselekvéshez szükséges. Ezeknek a jártasságoknak a megszerzése a gyakorlati foglalkozások keretében fog történni, kapcsolatban a korszerű technikában alkalmazott elemi fogalmak és elnevezések megismerésével.

Az iskolai oktatásnak ezekben a kezdeti éveiben a testnevelés a gyermekeknek a mozgásjártasság és az egészségügyi-higiéniai szokások elsajátíttatására irányul.

Másfajta feladatot kell betölteniük az olyan tantárgyaknak, mint képzőművészeti és zenei nevelés. Ezeknek a tárgyaknak meg kell könnyíteniük a gyermek saját gondolatait, magatartását és élményeit kifejezése jártasságainak és szükségleteinek fejlesztését, művészi alkotó tevékenységben s az őt körülvevő szép iránti fogékonyságra való kiképzését.

Azok a tantárgyak, amelyek a 10-osztályos iskolai oktatási rendszer alapját alkotják, *a lengyel nyelv és a matematika*. Így az alsótagozatos oktatás időszakában is a legfontosabb tárgyak közé fognak tartozni.

Már jelenleg folynak az intenzív előkészületek a szükséges képesítésű pedagógusok biztosítására az alsótagozatos osztályok részére. A főiskolai tanulmányokra irányított

mintegy 160 ezer tanító között nagyszámú I–III. osztályos pedagógus van. Szükségesnek látszik azonban a főiskoláknak azokon a szakain a helyek számának jelentős növelése, amelyek a 10-osztályos iskola legalsóbb osztályai számára képeznek tanítókat.

A III. osztály befejezés után, amely az alsótagozatos oktatás utolsó osztálya, a gyermek megkezdi tanulását a 10-osztályos iskola következő ciklusában, amelyet *rendszeres oktatásnak* neveznek. Ez a IV–X. osztályokat foglalja magába.

A IV–X. osztályok. A IV. osztálytól kezdve a tanuló megbízható tudást fog szerezni a természetről, a társadalomról, a kultúráról és a technikáról, hogy az iskolai nevelésének utolsó két esztendejében ugyanezekre a kérdésekre a különböző tudományágak szempontjából tekinthessen vissza. Ez azután elvezeti őt az ismeretek bizonyos szintéziseinek összeállításához.

A IV. osztályos, tehát 11 éves tanulóknak hetenként nyolc lengyel nyelvi órája, öt matematika órája, három-három földrajz és testnevelési órája, kettő-kettő történelem, biológia (a higiénával), gyakorlati foglalkozás órája, és egy-egy képzőművészeti és zenei órája lesz. Ehhez jön még egy óra az osztályfőnök rendelkezésére és egy óra tanórán kívül sportfoglalkozásra. A IV. osztályosnak tehát hetenként 29 óra kötelező elfoglaltsága lesz.

Egy évvel idősebb társa heti 4 órában megkezdi az orosz nyelv tanulását. A VI. osztályos tanuló számára heti 2 óra csillagászat lesz és ugyanennyi kötelező, tanórán kívül szaktárgyi-problémamegoldó foglalkozás. A VII. osztályban bevezetésre kerül heti 4 alkalommal egy nyugat-európai nyelv oktatása, a VIII. osztályban hetenként kétszer a kémia oktatás, és a tanórán kívül fakultatív foglalkozások mértéke heti 4 órára emelkedik. Ugyanakkor egyes osztályokban csökken más tantárgyak heti óraszámja. Például: a VII. osztályosoknak heti 4 órájuk lesz a lengyel nyelvből és a matematikából, továbbá 3 órájuk az orosz nyelvből. A VIII. osztályosok viszont 3 órában fognak matematikát tanulni és 2 órában orosz nyelvet. Így tehát a 10-osztályos iskolában a tanórák és kötelező foglalkozások heti óraszámja nem fogja meghaladni a 36 órát.

Bekerülve a IX. osztályba a tanulók betöltik 15. életévüket, tehát olyan korba jutnak, miőt most az általános iskola elhagyásakor. Az új nevelési rendszerben még 2 évi tanulmányok várnak rájuk, amelyeknek folyamán még sokoldalúbb tudást és szemléletet szereznek sok általuk már megismert kérdéstről. Erre szolgálnak az interdiszciplináris jellegű tantárgyak, mint a társadalmi propedeutika és a családi életre való előkészítés heti 2–2 órában, valamint a különböző tantárgyak ismereteit integráló tematikus tömbök.

Ily módon a tizenhétéves fiatal befejezve az általánosan képző középiskolát, nem annyira „megtanulja” az egyes tantárgyakat, mint általános tudást szerez néhány tudományág határterületének sok problémájára vonatkozólag. Ezenkívül mind a 17 tantárgy, lehet, hogy hagyományos elnevezéssel, de korszerű tartalommal mind oktatási, mind nevelési funkciót tölt be. Ilyenformán a 10-osztályos iskolában az oktatás nevelő lesz. A tantárgyak mindkét – humán-társadalmi, matematikai-termesztudományi csoportja a két alapvető tantárgyon a lengyel nyelven és a matematikán fog alapulni.

Az oktatás nevelési folyamat meghosszabításai lesznek *a tanórán kívüli foglalkozások*. Ezek mindenki számára kötelezőek a fakultatív foglalkozások keretében, amelyeknek tematikáját a tanulók maguk választhatják meg érdeklődésüknek és képességüknek megfelelően. Mások kötelezők az ifjúságnak csak néhány csoportja számára az ismeretekben mutatkozó hézagok kiegészítésének szükségessége esetén. A tanuló részt vehet nem kötelező foglalkozásokon is, így a különböző szakkörökön, játékokon, klub- és sport-szórakozásokon. Ezen felül a IV–X. osztályos fiatalság gyakorlatot végez (havonként

3–6 órában) társadalmi hasznos munkák formájában az iskolában, a környezetben, üzemben vagy intézményben, ahogyan az jelenleg történik.

Az új tantervek szerzői természetesen gondoltak arra, hogy a tanulók megterhelése a kötelező foglalkozásokkal ne haladja meg teljesítőképességük pszicho-fizikai határait. Ezért nemcsak korlátozták a heti órák számát, hanem ajánlották azok arányos elosztását is.

Tudatában kell lenni azonban, hogy nem mindegyik tanuló lesz képes elvégezni a 10-osztályos iskolát az oktatás rendes folyamán. Így a VI., VII., sőt a VIII. osztály után is – a tanulásban való előmenetelüktől függően – párhuzamos, *szakmára előkészítő osztályokba kerülnek át*, ahol konkrét szakma végzésére készülnek fel. Emellett általános műveltséget is szereznek, csak alacsonyabb nehézségi fokú tantervek alapján.

A 10-osztályos iskola számára biztosítani kell a megfelelő feltételeket a gyermekek és az ifjúság oktatásához és neveléséhez. A városi általános iskolák helyzete ebből a szempontból kedvező: az oktatási rendszer megváltoztatása és a tanulók nagyobb számáról való gondoskodás nem okoz számukra különös nehézségeket, a falvakban azonban megköveteli az iskolahálózat teljes átépítését. Az egyes régiók gazdasági és demográfiai távlatainak megfelelő iskolahálózat pontos kidolgozásával az elmúlt évben a nemzeti nevelési reform kérdéseinek kidolgozására létrehívott vajdasági bizottságok foglalkoznak.

Az oktatásügy fejlesztésének perspektívája jelentős beruházásokat igényel. A tankerületi főigazgatóságok a két ötéves terv folyamán az 1976–1985-ös években kell hogy többek között 47 ezer helyiséget biztosítsanak a 10-osztályos iskolákban az oktatás számára. Ezek közül 26 ezret falun kell építeni, azaz 900 új objektumot létesíteni és 770-et átépíteni.

Az Oktatási-Nevelési Minisztérium elkészíti az új objektumok építési típusterveit. Két évvel ezelőtt kidolgozták az ún. „szegmentumos” (szelvényyszerű) rendszerű dokumentációt, eredetileg a községi körzeti iskolák számára, amely azonban alkalmas a falusi és városi 10-osztályos iskolák építésére is. Ezek a típustervek a múlt évtől kezdve kötelezőek az oktatásügyi építkezéseknél. Ezenkívül az Oktatási-Nevelési Minisztérium által meghirdetett oktatási-nevelési épülecsoporthoz kapcsolódó pályázatra beküldött pályamunkák tervezői 22 ilyen iskolakomplexum megoldást javasoltak.

A továbbtanulás lehetőségei. A 10-osztályos iskola végzett növendékei a továbbtanulás különböző útjait választhatják. A legtehetségesebbek így a tantárgyi tanulmányi versenyek és más központilag szervezett versenyek győztesei közvetlenül a *felsőoktatási intézményekbe* kerülnek. Hasonlóképpen ide irányítják a fiatalokat legalább kétévi mintaszerű üzemi munka vagy példászerűen teljesített katonai szolgálat után. A 17 évesek túlnyomó többsége azonban tovább fog tanulni szakiskolákban, az úgynevezett *szakirányú iskolákban*. Itt a tanulás a szakmától függően félévtől két és félévig fog terjedni.

Lényeges változás lesz az ún. *szélesprofilú szakmákban való oktatás*. Például: új szakma az építészet és a gépek mechanikus berendezések üzembentartása, amely 12 eddigi szűk profilú szakot foglal magában. A jövőben tehát az ifjúság általános előkészítést kap egy meghatározott szakma keretében, és a teljes szakosítást már az üzembentartás szerzi meg.

A gyógypedagógiai oktatásügy. Ez a 10-osztályos iskola integrált részét fogja alkotni, bár némileg más feladatokkal. A gyógypedagógiai oktatás reformjával kapcsolatos munkák elsősorban a következőkre irányulnak: *biztosítani* a gyermekek lehető legnagyobb számának a gyógypedagógiai gondozást és tanulási feltételeket, rendezni az iskolahálózat és munkahelyek elosztását. *Előkészíteni* meghatáro-

zott szakmákra a tanulókat. Tervbe van véve a fogyatékos gyermekek szakmai képzése mintegy 160 szakon.

A dolgozók képzése. A megreformált 10-osztályos iskola befejezése után a továbbképzés egyik lehetősége a dolgozók iskolájában való tanulás lesz. Tervbe van véve továbbra is többek közt olyan formák megtartása, mint a szakmai tanfolyamok és szakiskolák, azok megfelelő korszerűsítése után. A dolgozók permanens képzésének rendszerét 1980-ra fogják kidolgozni.

Felhasznált anyag: ZALOZENA i tezy Raportu o stanie oświaty (Az oktatásügy helyzetéről szóló beszámoló alapelvei és tézisei) Varsó, 1973. február. – Raport o stanie oświaty w Polsce (Beszámoló a lengyel oktatásügy helyzetéről) Varsó, 1973. május. – Prognoza rozwoju kultury polskiej do 1990 (A lengyel kultúra fejlődésének prognózisa 1990-ig) Varsó, 1973. – Le développement de l'enseignement en Pologne Populaire Ministère de l'Instruction et de l'Éducation, Varsó, 1975. (Jelentés az UNESCO-nak) – Czesław Kupisiewicz: Az oktatási rendszer fejlődésének útjai Lengyelországban. Szovremennaja wüszsaja skola, 1974. No 2. sz. 9–22. – Jan Szczepański: Refleksje nad oświatą (Gondolatok az oktatásügyről) Varsó, 1973. – Dziesięciolatka (A tízosztályos iskola) Życie Warszawy, 1976. május 31. – Szkoła Życia (Az élet iskolája) Interjú Jerzy Kuberski oktatás- és nevelésügyi miniszterrel, Polityka, 1976., X. 30., 14–15.

BESNYŐ MIKLÓS

A MORÁLIS ÉRTÉKRENDSZER KÖZVETÍTÉSÉNEK PROBLÉMÁI ANGLIÁBAN A SZERVEZETT OKTATÁS KERETEI KÖZÖTT

A morális értékrendszer közvetítéséről szólva sokágú problémarendszert érintünk, melynek tartalmi, formai és metodikai vonatkozásai egyaránt fontosak. Feldolgozása alapján kétféle módon lehetséges, vagy egy felszínen maradó, általános áttekintés készítésével, vagy egy olyan jellemző problémakör kiemelésével, melyben az egész rendszer kritikus csomópontjai jól megragadhatók.

Jelen esetben a második megoldást választottam, *a szervezett oktatás keretei között történő morális személyiségformálás alkalmait és a közvetített értékrendszer jellegét* emeltem vizsgálódásom középpontjába. A morális értékrendszer közvetítése direkt és indirekt szervezeti keretek és feltételek között történhet. Legjelentősebb direkt formaként az erkölcsoktatás speciális alkalmait, különösen az ilyen jellegű szakórákat tartjuk számon. A morális tartalmak indirekt iskolai közvetítésének lehetséges terepe természetesen jóval szélesebb, minden tanórára, szakkörre és az ifjúsági mozgalmak valamennyi formájára kiterjedhet.

Az erkölcsoktatás speciális alkalmait Angliában a vallástani órák szolgáltatják. Ezeknek az óráknak az az érdekességük, hogy az iskolák túlnyomó többségében nem felekezeti, hanem *felekezetközi* jellegűek. Az állami jellegű megyei (county schools) és az államilag támogatott és ellenőrzött magániskolákban (controlled voluntary schools) a tanulók egységes tanterv szerinti *keresztény vallásoktatásban* vesznek részt.

Ez az tanterv nem országosan, hanem regionálisan egységes. Jellegét, tartalmát, arányait egy olyan konferencia határozza meg, amelyen a vallási felekezetek, a tanárok és a helyi hatóságok képviselői vesznek részt. A tanterv végrehajtása nemcsak azt jelenti, hogy a tanulók az így kialakított keresztény morális tartalmi rendszert speciális szakórák keretében elsajátítják, hanem azt is, hogy napi egy alkalommal közös szertartáson vesznek részt.